

Ks. Tomasz Rozkrut (PAT, Kraków)

Rotalne przemówienia papieża Jana Pawła II

W czasie swojego przeszło dwudziestosześcioletniego pontyfikatu, papież Jan Paweł II wygłosił dwadzieścia sześć przemówień do Trybunału Roty Rzymskiej (jedynie nie wygłosił takiego przemówienia w 1985 roku). Nawiązał w ten sposób do tradycji zapoczątkowanej przez swoich poprzedników na Stolicy św. Piotra i każdego roku, na początku nowego roku pracy Trybunału Apostolskiego spotykał się z Audytorami Roty oraz pozostałymi pracownikami tego Trybunału. Podczas tychże audiencji, odpowiadając na słowa Dziekana Roty Rzymskiej, Jan Paweł II wygłaszał przemówienie o dużym znaczeniu doktrynalnym, przede wszystkim z zakresu kościelnego prawa procesowego oraz materialnego prawa małżeńskiego. Wymienione przemówienia są jednolitą oraz spójną ekspozycją nauczania Biskupa Rzymskiego na temat fundamentalnych problemów dotyczących administrowania w Kościele sprawiedliwości, w szczególności tej, która ma być obecna w procesach o nieważność małżeństwa¹. Ponadto należy pamiętać, że analizowane przemówienia mają specyficzny walor prawny, zwłaszcza jeżeli zważy się na fakt do kogo są one adresowane, w jakich okolicznościach są wygłaszane, oraz, trzeba podkreślić, że nie są to spotkania okazjonalne ale mają charakter spotkań regularnych nie tylko w zakończonym Pontyfikacie. Ramy czasowe papieża Jana Pawła II cechowały się tym, że początek jego pontyfikatu złączył się z ostatnim okresem prac nad nowym *Kodeksem Prawa Kanonicznego*, który Jan Paweł II uroczyście promulgował 25 stycznia 1983 roku, a z którym sukcesywnie wiąże się cała pro-

¹ G. Comotti, *Considerazioni circa il valore giuridico delle allocuzioni del pontefice alla Rota Romana*, „Ius Ecclesiae” 16(2004) 3.

blematyka jego poprawnego wprowadzenia w życie oraz należytej interpretacji, szczególnie tej procesowej. Ostatnie przemówienie rotalne papież Jan Paweł II wygłosił 29 stycznia 2005 roku, czyli na dwa miesiące przed swoją śmiercią, która nastąpiła 2 kwietnia 2005 roku. Jest znaczące, że w swoim ostatnim przemówieniu rotalnym, stosunkowo krótkim, Jan Paweł II, dokonał jakby syntezy swoich poprzednich alokucji, poruszając w nim temat uczciwości i konieczności dowodzenia procesowego, jak również wskazał, że podstawą wyroku nieważności małżeństwa ma być prawda a sędzia kościelny winien ją umiłować i czynić wszystko, aby ją poznać, wskazał także na poprawną interpretację prawa kanonicznego².

Artykuł jest próbą krótkiej syntezy, na tyle ile jest to możliwe w kilku zdaniach, tychże przemówień, które doczekały się licznych komentarzy w literaturze kanonistycznej (z polskich kanonistów komentowali rotalne przemówienia Jana Pawła II, między innymi, W. Góralski, P. Majer, H. Stawniak, M. Al. Żurowski) oraz zostały one także zebrane w specjalne publikacje³. Została ona poprzedzona ukazaniem Biskupa Rzymskiego jako najwyższego sędziego w Kościele wraz ze wskazaniem jakie jest znaczenie jego przemówień do Trybunału Roty Rzymskiej.

Biskup Rzymskim – najwyższym sędzią w Kościele

Biskup Rzymski jest najwyższym sędzią dla całego świata katolickiego⁴. Sprawowanie przez niego urzędu najwyższego sędziego w Kościele wynika z jego władzy, bowiem z racji swego urzędu, Bi-

² *Il discorso di Giovanni Paolo II. Dimensione morale degli operatori giuridici e doveri di adeguarsi alla verità sul matrimonio come è insegnata dalla Chiesa*, „L'Osservatore Romano”, Domenica 30 Gennaio 2005, s. 5.

³ F. Bersini (red.), *I discorsi del papa alla Rota*, Libreria Editrice Vaticana 1986; G. Erlebach (red.), *Le allocuzioni dei Sommi Pontefici alla Rota Romana (1939-2003)*, Libreria Editrice Vaticana 2004; A. Lizarraga Artola, *Discursos pontificios a la Rota Romana*, Pamplona 2001; J. Thorn, *Le pape s'adresse à la Rote*, Ottawa 1994; W. H. Woestman (red.), *Papal Allocutions to the Roman Rota 1939-1994*, Ottawa 1994; T. Rozkrut, *Jan Paweł II do Roty Rzymskiej (1979-2003)*, Tarnów 2003.

⁴ KPK, kan. 1442.

skup Rzymski posiada najwyższą, pełną, bezpośrednią i powszechną władzę zwyczajną w Kościele, którą może wykonywać zawsze w sposób nieskrępowany⁵. Jest to najwyższa władza, albowiem nie ma w Kościele władzy wyższej i dlatego też kan. 333 § 3 postanawia, że „przeciwko wyrokowi lub dekretowi Biskupa Rzymskiego nie ma apelacji lub rekursu”⁶; sam zaś Biskup Rzymski, zgodnie z kan. 1404, nie może być sądzony przez nikogo („Prima Sedes a nemine iudicatur”). Z. Grocholewski zauważa, że ta antyczna zasada została lepiej wyrażona w Kodeksie wschodnim z 1990 roku, który w kan. 1058 mówi wprost o osobie Biskupa Rzymskiego: „Romanus Pontifex a nemine iudicatur”⁷.

Z prymatu Biskupa Rzymskiego wynika, że może on ważnie osądzać jakąkolwiek sprawę kościelną, w jakiejkolwiek instancji⁸. Wypada jednak zaznaczyć, że Papież z reguły nie sędzi spraw osobiście - nawet tych, które na mocy kan. 1405 § 1 są jemu zarezerwowane – ale zazwyczaj sprawuje swoją władzę sądową przez Trybunały Apostolskiej, tj. przez Rotę Rzymską albo przez Najwyższy Trybunał Sygnatury Apostolskiej lub też przez wybranych sędziów delegowanych, którymi są najczęściej Audytorzy Trybunału Roty Rzymskiej. Ogólnie można zatem powiedzieć, że istnieją trzy sposoby sprawowania władzy sądowniczej przez Biskupa Rzymskiego: osobiście, przez Trybunały Apostolskie albo przez delegowanych sędziów. Należy podkreślić, że wyroki wydawane przez Trybunał Roty Rzymskiej posiadają duże znaczenie, albowiem uczestniczą one – w sposób zastępczy – w urzędzie następcy św. Piotra, albowiem Audytorzy Roty Rzymskiej, w imieniu Biskupa Rzymskiego, prowadzą postępowania procesowe, osadzają oraz wyrokują. Rota Rzymska jest bowiem zwyczajnym trybunałem ustanowionym przez Biskupa Rzymskiego dla przyjmowania apelacji⁹. Dlatego też, wskazał Jan Paweł II, „nie traktuje się tutaj o zwykłej delegacji, ale o głębokim

⁵ KPK, kan. 331.

⁶ Zob. KPK, kan. 1629, n. 1; 1732.

⁷ Z. Grocholewski, *Il Romano Pontefice come giudice supremo nella Chiesa*, „Ius Ecclesiae” 7(1995), s. 40.

⁸ Tamże, s. 42.

⁹ KPK, kan. 1443.

uczestniczeniu w jego misji”, tj. w posłudze Biskupa Rzymskiego¹⁰. Natomiast w innym przemówieniu podkreślił, że aplikacja prawa kanonicznego zakłada jego poprawną interpretację, w czym szczególne znaczenie ma Trybunał Roty Rzymskiej¹¹. Jan Paweł II odwołując się do kan. 16 § 3 wskazał, że interpretacja sądowa nie ma mocy ustawy i ekskluzywnie obowiązuje tylko te osoby, dla których została wydana, co nie oznacza, że praca sędziego ma przez to mniejsze znaczenie. Jan Paweł II przypomniał w tymże przemówieniu z 1992 roku, że specjalną funkcję w procesie relacji między Kościołem a współczesnym światem mają do spełnienia Audytorzy rotalni, przede wszystkim dlatego, że tworzą Trybunał Apostolski. Mówiąc na temat luki prawnej i odwołując się do kan. 19 z KPK z 1983 roku, stwierdził, że w jej wypełnieniu specjalną funkcję spełnia orzecznictwo i praktyka Kurii Rzymskiej. W sposób szczególny odnosi się to do procesów małżeńskich i materialnego prawa małżeńskiego; przy ich interpretacji ekskluzywną kompetencję posiada bowiem orzecznictwo Trybunału Roty Rzymskiej, o czym również postanawia bardzo jasno Konstytucja Apostolska *Pastor bonus*, która w art. 126 przypisuje Rocie Rzymskiej obowiązek czuwania nad jednością orzecznictwa kościelnego:

unitati iurisprudentiae consulit et, per proprias sententias, tribunalibus inferioribus auxilio est.

Z tego wszystkiego co zostało wskazane powyżej wynika ważne zadanie, które spoczywa na Rocie Rzymskiej. Jest nim, w imieniu Biskupa Rzymskiego, ochrona niezmienności prawa Bożego oraz czuwanie nad stabilnością norm kanonicznych, przede wszystkim w ich poprawnej interpretacji; to wszystko ma służyć ochronie oraz obronie godności człowieka, stworzonego na obraz Boży i odkupionego przez Chrystusa. Papież Jan Paweł II wskazał, że to właśnie orzecznictwo rotalne, szczególnie w prawie małżeńskim, pomogło wypracować nowe prawo w materii, potwierdzone przez promulgowany

¹⁰ *Ad Rotae Romanae praelatos auditores coram admissos (die 30 Ianuarii 1986)*, [w:] AAS, 78(1986) 924, n. 5.

¹¹ *Ad Romanae Rotae Iudices coram admissos (die 25 Ianuarii 1992)*, [w:] AAS, 84(1992) 142, n. 4.

Kodeks, przez co Kościół pokazuje się współczesnemu światu również jako szafarz odkupienia i mistrz humanizmu.

Ponadto z prymatem Biskupa Rzymskiego związana jest władza ustawodawcza, administracyjna oraz nauczycielska dotycząca administrowania sprawiedliwości w Kościele. Liczne są zatem elementy Magisterium Biskupa Rzymskiego, które związane są z codzienną działalnością sądowniczą Kościoła, przykładowo można wymienić nauczanie na temat sakramentów (w szczególności na temat sakramentu małżeństwa, które Jan Paweł II zawarł w posynodalnej Adhortacji Apostolskiej *Familiaris consortio*), dobra wspólnego, miłości, sprawiedliwości, itd. W tym nurcie specjalnego znaczenia nabierają coroczne przemówienia Papieża do Trybunału Roty Rzymskiej. Wy różniają się one w całym Magisterium własną specyfiką. Zawiera się ona, między innymi, w tym, że są one systematycznie publikowane w *Acta Apostolicae Sedis* czyli w organie urzędowym Stolicy Apostolskiej, gdzie są zamieszczane powszechne ustawy kościelne¹², czyli jest to przypadek rzadki gdy idzie o upowszechnianie przemówień papieskich. Można wnioskować, że już samo miejsce publikacji nadaje tym przemówieniom duży walor ogólnokościelny.

Walor prawny przemówień Biskupa Rzymskiego do Trybunału Roty Rzymskiej

Władza Biskupa Rzymskiego jest pełna, ponieważ jej przedmiotem są wszystkie materie podporządkowane władzy kościelnej, obejmującej tak forum wewnętrzne jak i forum zewnętrzne; konkretnie władza ta obejmuje materie dotyczące wiary i obyczajów, dyscyplinę kościelną oraz władzę nad osobami i całym Kościołem¹³. Władza rządzenia w Kościele, zgodnie z kan. 135 § 1 dzieli się na władzę ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. Powstaje pytanie jak rozumieć wystąpienia rotalne Biskupa Rzymskiego, czyli jakie mają one znaczenie dla kościelnego sądownictwa, w szczególności dla procesów małżeńskich? U. Navarrete proponuje, aby te przemowie-

¹² KPK, kan. 8 § 1.

¹³ J. Hervada, *Diritto costituzionale canonico*, Milano 1989, s. 272.

nia określić jako doktrynalno-dyrektywno-normatywne na temat ważnych problemów jurysprudencji kościelnej¹⁴. Należy do tego dodać, że doktrynie zawartej w tychże przemówieniach pracownicy sądownictwa kościelnego winni okazać należne posłuszeństwo.

Przemówienia rotalne Jana Pawła II to jednocześnie ważne źródła dla kanonów *Kodeksu* z 1983 roku (tak dla prawa materialnego małżeńskiego i prawa procesowego) oraz dla instrukcji *Dignitas connubii* (2005). Ten aspekt przemówień Jana Pawła II podkreślił były Dziekana Roty Rzymskiej R. Funghini¹⁵, jak i wskazują na ten fakt poszczególne kanony *Kodeksu* Jana Pawła II¹⁶ oraz artykuły wspomnianej instrukcji¹⁷. Warto także zwrócić uwagę na to, że do tychże przemówień, w części *in iure*, odnosi się wiele decyzji Roty Rzymskiej, jest to zarazem zachęta, aby taka sama praktyka miała miejsce w pisaniu wyroków przez kościelne trybunały pierwszej i drugiej instancji.

Przemówienia rotalne to zatem ważne *munus docendi* Biskupa Rzymskiego w materii sądownictwa Kościoła. To nauczanie dobrze będzie widzieć w oparciu o normę kan. 752, który twierdza, że wprawdzie nie akt wiary, niemniej jednak religijne posłuszeństwo rozumu i woli należy okazać nauce, którą głosi Papież w sprawach wiary i obyczajów, gdy sprawuje autentyczne nauczanie, chociaż nie zamierza przedstawić jej w sposób definitywny.

Tematyka przemówień rotalnych Jana Pawła II

Tematyka przemówień papieża Jana Pawła II do Trybunału Roty Rzymskiej przedstawia się następująco¹⁸: osoba ludzka jest podstawą

¹⁴ U. Navarrete, *Introduzione*, [w:] G. Erlebach (red.), dz. cyt., s. 15.

¹⁵ R. Funghini, *Presentazione*, [w:] G. Erlebach (red.), dz. cyt., s. 5.

¹⁶ Zob. np. KPK, kan. 1608 w: Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Authentice Interpretando, *Codex Iuris Canonici. Fontium annotatione et indice analytico-alphabetico auctus*, Libreria Editrice Vaticana 1989, s. 438.

¹⁷ Zob. Artt. 203, 218 w: Pontificium Consilium de Legum Textibus, *Dignitas connubii. Instructio servanda a tribunalibus dioecesanis et interdioecesanis in pertractandis causis nullitatis matrimonii*, Libreria Editrice Vaticana 2005, s. 150, 156.

¹⁸ Powyższą klasyfikację zaproponowałem w: *Jan Paweł II do Roty Rzymskiej* (s. 65 n), natomiast w nawiasie znajduje się tematyka zaproponowana przez

kanonicznego porządku prawnego (1979 – Kościół a ochrona praw fundamentalnych), prawda jest siłą pokoju (1980 – procesy o nieważność małżeństwa: poszukiwanie prawdy i wierność prawu), Kościół strażnikiem Bożego obrazu małżeństwa i rodziny (1981 – znaczenie rodziny a jurysprudencja kościelna), małżeństwo jest obopólnym darem małżonków (1982 – zgoda małżeńska i jej ochrona ze strony Kościoła), procesowe zadania sędziego (1983 – nowy *Kodeks Prawa Kanonicznego*: ochrona praw wiernych oraz promocja wspólnoty kościelnej), znajomość i wierność nowemu Kodeksowi (1984 – nowy *Kodeks Prawa Kanonicznego* a jurysprudencja rotalna), miłość Boża wzorem miłości małżeńskiej (1986 – posługa Piotra oraz działalność sądowa), biegły w procesie małżeńskim (1987 – antropologia chrześcijańska oraz ocena opinii psychologiczno-psychiatrycznych), kontrola opinii biegłego przez obrońcę węzła małżeńskiego (1988 – obrońca węzła i sprawy niezdolności psychicznej), prawo do obrony w procesie małżeńskim (1989 – prawo do obrony w procesie kanonicznym), duszpasterski wymiar prawa kanonicznego (1990 – charakter pastoralny prawa kanonicznego), relacje wiary i kultury do małżeństwa (1991 – małżeństwo: wiara i kultura), Kościół wobec współczesnych przemian społeczno-politycznych (1992 – Kościół wobec prawa Bożego i kondycji ludzkiej), prawo gwarantem pokoju i sprawiedliwości (1993 – zasady hermeneutyczne w KPK), prawda podstawą sprawiedliwości (1994 – splendor prawdy i sprawiedliwości), osoba ludzka musi być centrum procesu małżeńskiego (1995 –

G. Erlebach, dz. cyt., s. 338 n. Jeszcze inne propozycja tematyczna, ale dotycząca jedynie aspektów procesowych przemówień rotalnych Jana Pawła II przedstawia się następująco: sędzia kościelny – wskazania dla jego pracy i postawy w procesie (sędzia w relacji do norm procesowych i praw osoby, sędzia wobec prawdy i prawa, kwalifikacje i kompetencje sędziego, obowiązkiem sędziego jest poznanie nowego prawa, interpretacja nowego prawa), sędzia w procesie małżeńskim: dąży do pojednania stron, respektuje prawo do obrony oraz poufność postępowania dowodowego, elementy własne procesu małżeńskiego oraz kryteria oświadczeń sądowych, biegły w procesie małżeńskim, uwagi na temat obrońcy węzła małżeńskiego. Zob. T. Rozkrut, *Zagadnienia procesowe w przemówieniach rotalnych Jana Pawła II*, [w:] *Urzędy sądowe – władza i służba. Materiały z ogólnopolskiego spotkania pracowników sądownictwa kościelnego w Gródku nad Dunajcem w dniach 11–12 października 2004 roku*, red. T. Rozkrut, Tarnów 2005, s. 101–123.

człowiek jako adresat porządku kanonicznego; relacja między sprawiedliwością a sumieniem), elementy własne procesu małżeńskiego (1996 – procesy o nieważność małżeństwa i zadania sędziego), wymiar prawny personalistycznych aspektów małżeństwa (1997 – małżeństwo: aspekty personalistyczne i implikacje prawne), rola sprawiedliwości w Kościele (1998 – administrowanie sprawiedliwości), małżeństwo jest instytucją prawa naturalnego (1999 – małżeństwo w optyce prawa naturalnego), małżeństwo zawarte i dopełnione jest nierozzerwalne (2000 – nierozzerwalność małżeństwa; małżeństwo zawarte i dopełnione), naturalny charakter małżeństwa i rodziny (2001 – wymiar naturalny małżeństwa i rodziny), nierozzerwalność małżeństwa jest dobrem małżonków, ich dzieci, Kościoła oraz całej ludzkości (2002 – nierozzerwalność małżeństwa w kontekście kościelnym i społecznym), małżeństwo sakramentalne a tajemnica Boga (2003 – godność sakramentalna małżeństwa), małżeństwo cieszy się przychylnością prawa (2004), moralny aspekt sądownictwa Kościoła (2005).

U. Navarrete analizując sumarycznie powyższe przemówienia napisał następująco:

(...) pontyfikat Jana Pawła II rozpoczął się kiedy były już rozpoczęte prace przygotowujące Synod Biskupów z 1980 roku, poświęcony małżeństwu i rodzinie. Owocem tego Synodu jest adhortacja apostolska *Familiaris consortio* Jana Pawła II z 21 listopada 1981 roku, w której Papież stylem rzeczywiście oryginalnym rozwija niektóre fundamentalne perspektywy doktryny katolickiej na temat małżeństwa i rodziny, niewystarczająco pogłębione i rozwinięte w *Konstytucji Duszpasterskiej „Gaudium et spes”* II Soboru Watykańskiego; perspektywy zresztą bardzo zbieżne z Magisterium nowego Papieża, w sposób szczególny wyczulonego na to, aby ukazać człowieka w ekonomii stworzenia i zbawienia. Dwa lata po *Familiaris consortio*, Jan Paweł II promulguje odnowiony *Kodeks Prawa Kanonicznego*, który, jak jest wiadomo, w materii małżeństwa i procesów, zawarł nowości najbardziej znacząco dojrzałe w zakończonym dwudziestoleciu od II Soboru Watykańskiego. Te dwa fakty, publikacja *Familiaris consortio* i promulgacja nowego *Kodeksu Prawa Kanonicznego*, określają w poważny sposób problematykę rozwiniętą w przemówieniach Jana Pawła II do Roty. Pośród ogromnego bogactwa tematyki podjętej przez Jana Pawła II w jego przemówieniach do Roty, powiedziałbym, że zasługują na specjalne podkreślenie przemówienia z 1987 i 1988 roku na temat problematyki dotyczącej kan. 1095; przemówienie z 1993, na temat zasad hermeneutycznych nowego KPK, wraz z konkretnymi aplikacjami dotyczą-

cymi interpretacji kan. 1101 § 2; 1099; 1097 § 1; 1097 § 2; przemówienie z 1997 na temat tzw. personalistycznej wizji małżeństwa¹⁹.

Wynika zatem z cytowanej wypowiedzi, że nie wszystkie przemówienia rotalne mają ten sam walor doktrynalny i prawny. Najbardziej znanym i komentowanym jest przemówienie z 1987 roku na temat oceny przez sędziego opinii psychiatrycznych i psychologicznych w procesach małżeńskich z kan. 1095, n. 3.

Do wymienionych przemówień dodałbym jeszcze inne przemówienie Jana Pawła II. Przede wszystkim to z 1980 roku na temat tzw. pewności moralnej, w którym Jan Paweł II przypomniał co na temat tejże pewności powiedział jego poprzednik Pius XII w pamiętnym przemówieniu do Świętej Roty Rzymskiej z 1 października 1942 roku. Jan Paweł II bardzo jasno zaznaczył, odwołując się do słów swojego Poprzednika, że

w konsekwencji żadnemu sędziemu nie wolno wydać wyroku stwierdzającego nieważność małżeństwa, jeżeli nie uzyskał on przedtem pewności moralnej co do istnienia tejże nieważności. Nie wystarcza tylko prawdopodobieństwo do wydania wyroku²⁰.

Można powiedzieć, że w wyniku zestawienia przemówień z 1942 i 1980 roku, spotykamy się ze stałym nauczaniem Biskupów Rzymskich na temat wymienionej pewności.

Mówiąc na temat *Familiaris consortio* warto przywołać przemówienie z 1982 roku, w którym Jan Paweł II powiedział, że w wymienionej adhortacji apostolskiej zebrał owoce refleksji biskupów w czasie Synodu Biskupów, który miał miejsce w 1980 r. O swojej posynodalnej Adhortacji, Papież powiedział zwracając się do Trybunału Roty Rzymskiej, że dokument ten

został skierowany do całego Kościoła, aby przedstawić zadania rodziny chrześcijańskiej we współczesnym świecie, przy czym dokument ten powinien zainteresować również waszą działalność, która zasadniczo dotyczy rodziny, małżeństwa oraz miłości małżeńskiej²¹.

¹⁹ U. Navarrete, dz. cyt., s. 8 n.

²⁰ *Ad Tribunalis Sacrae Romanae Rotae Decanum, Praelatos Auditores, Officiales et Advocatos, novo Litibus iudicandis ineunte anno: de veritate iustitiae matre (die 4 Februarii 1980)*, [w:] AAS, 72(1980) 176, n. 6.

²¹ *Ad Sacrae Romanae Rotae Tribunalis Praelatos Auditores, Officiales et Advocatos coram admissos (die 28 Ianuarii 1982)*, [w:] AAS, 74(1982) 449, n. 2.

Ponadto należy zwrócić uwagę na przemówienie z 1989 roku, mówiące o prawie do obrony, w którym w szczególności czytamy, że zgodnie z kan. 221 § 1

wierni, jeżeli zostali wezwani przed sąd przez kompetentną władzę, mają prawo, by byli sądzeni z zachowaniem przepisów prawa, stosowanych ze słuszością;

oprócz tego Jan Paweł II przypomniał także normą procesową zawartą w kan. 1620, który określa, że jeżeli jednej lub drugiej stronie zanegowano prawo obrony, to wyrok jest dotknięty wadą nieważności nieusuwalnej; wskazał ponadto, że z kan. 1598 § 1 wynika zasada, która winna być zasadą przewodnią całej działalności sądowniczej Kościoła: *ius defensionis semper integrum maneat*²². W tymże samym przemówieniu Jan Paweł II przypomniał, że sędziowie oraz pracownicy trybunału, są wezwani do zachowania tajemnicy urzędu, przy czym w procesie karnym ma to mieć miejsce zawsze, zgodnie z postanowieniem kan. 1455 §§ 1 i 3. Przypomniał również, że zgodnie z kan. 1475 § 2 istnieje zakaz wydawania przez notariusza lub kancelerza odpisów akt sądowych oraz dokumentów zgromadzonych podczas procesu, bez zezwolenia sędziego. Natomiast sam sędzia może zostać ukarany przez kompetentną władzę kościelną, na podstawie kan. 1457 § 1, za przekroczenie prawa zobowiązującego go do zachowania tajemnicy (warto dodać, że wspomniana norma mówi nawet o pozbawieniu urzędu). Ma to wszystko uzasadnienie w tym, że wierni, którzy zwracają się do trybunału kościelnego, w celu rozwiązania problemu sumienia, często opowiadają o takich rzeczach, o których nigdy by nie powiedzieli. Również i świadkowie zeznają często pod warunkiem, przynajmniej niewypowiedzianym, że ich zeznania posłużą tylko na cele procesu kościelnego; dlatego też trybunał, którego zasadniczym zadaniem jest szukanie prawdy obiektywnej, nie może zdradzić ich zaufania, przedstawiając obcym to co powinno pozostać zarezerwowane²³.

²² *Ad Romanae Rotae auditores, officiales et advocatos coram admissos (die 26 Ianuarii 1989)*, [w:] AAS, 81 (1989) 922, n. 2.

²³ Tamże, n. 9.

Ważnym wydaje się także przemówienie z 1991 roku na temat relacji między wiarą a kulturą w odniesieniu do instytucji małżeństwa²⁴. Kościół, pomimo, że zwraca należną uwagę na kulturę każdego narodu oraz na postępy nauki, musi zawsze czuwać nad tym, aby każdemu współczesnemu człowiekowi przedstawić integralną naukę ewangeliczną na temat małżeństwa. Ponadto Kościół, uważny na głos Ducha i wrażliwy na wymogi współczesnej kultury, zwraca uwagę, aby również przyjąć to co jest wartościowe w myśli oraz w zwyczajach narodów. Nowe prawo małżeńskie, będąc wyrazem tradycji oraz otwartości na nowe poglądy, bazuje na trzech zasadach kardynalnych, którymi są: zgoda małżeńska, zdolność osoby oraz forma kanoniczna. Ponadto, nowy Kodeks Prawa Kanonicznego, pozostawia znaczną przestrzeń odpowiedzialności Konferencjom Biskupów oraz Pasterzom poszczególnych Kościołów partykularnych, w celu ewentualnych adaptacji, zgodnych z różnorodnością kultur oraz różnorodnością sytuacji duszpasterskich. Konkludując swoje przemówienie Jan Paweł II stwierdził, że Kościół, będąc wiernym Bogu oraz człowiekowi, postępuje jak nauczyciel, który stając się uczniem Królestwa niebieskiego „ze swego skarbcza wydobywa rzeczy nowe i stare” (Mt 13, 52).

Dodałbym jeszcze przemówienie z 1995 roku, w szczególności ten jego fragment, który mówi o godności człowieka. Człowiek zasługuje na uszanowanie, również w czasie postępowania procesowego, co zostało uwzględnione przez różne dyrektywy opublikowane przez Stolicę Apostolską, które dotyczyły korzystania z opinii biegłego tak, aby jego postępowanie nie obrażało badanego. Równocześnie, kiedy kondycja psychiczna osoby nie gwarantuje jej świadomego oraz ważnego uczestniczenia w procesie, to wtedy prawo kanoniczne, konkretnie tak Kodeks łaciński jak i Kodeks wschodni, przewiduje instytucję legalnych reprezentantów (KPK, kan. 1478–1479; KKKW, kan. 1136–1137). To samo dotyczy również przypadku powołania pełnomocnika procesowego i adwokata (KPK, kan. 1481; KKKW, kan. 1139), wraz z konsekwencją wydania wyroku dotkniętego wadą nieważności nieusuwalnej, zgodnie z normą kan. 1620, nr

²⁴ *Ad Rotae Romanae Praelatos Auditores coram admissos (die 28 Ianuarii 1991)*, [w:] AAS, 83(1991) 947–953.

7, gdyby „jednej albo drugiej stronie odmówiono prawa do obrony” To wszystko – wskazał Jan Paweł II – demonstuje konkretne uznawanie godności człowieka, którą inspiruje się dyscyplina kanoniczna²⁵.

Na szczególną uwagę zasługują także przemówienia z lat 1999-2003, które są obroną małżeństwa i rodziny w świecie, który mocno przenika mentalność rozwodowa. I tak w 1999 roku Jan Paweł II przypomniał, że małżeństwo ma wymiar naturalny oraz religijny, w 2000, że małżeństwo zawarte i dopełnione mocą prawa Bożego jest nierozzerwalne i jako takie nie podlega żadnej ludzkiej władzy (w tym także władzy Biskupa Rzymskiego), a w 2001 roku powiedział:

fakt, że dane naturalne są autorytatywnie potwierdzone i podniesione do godności sakramentu przez naszego Zbawiciela nie usprawiedliwia bynajmniej tendencji, dzisiaj niestety szeroko obecnej a ukierunkowanej na ideologizowanie pojęcia instytucji małżeństwa – jego natury, istotnych przymiotów i celów – domagając się różnej i ważnej koncepcji małżeństwa ze strony wierzącego i ze strony niewierzącego, ze strony katolika czy też niekatolika, tak jakby sakrament byłby rzeczywistością sukcesywną oraz zewnętrzną w relacji do danych naturalnych i jednocześnie nie tymi samymi danymi naturalnymi, wyjaśnionymi przez rozum oraz przyjętymi i podniesionymi przez Chrystusa do znaku i środka zbawienia²⁶.

Zakończenie

Wskazane przemówienia papieża Jana Pawła II, chociaż bezpośrednio, były skierowane do Audytorów Roty Rzymskiej, to jednak ich adresatem był cały kościelny wymiar sprawiedliwości. Podobnie jak sentencje rotalne są niezastąpioną pomocą dla pozostałych trybunałów Kościoła, tak przemówienia Biskupów Rzymskich do Trybunału Roty Rzymskiej są niezmiernie ważne dla całego kościelnego sądownictwa. Dziekan R. Funghini powiedział na początku audiencji w 2004 roku, że Trybunał Roty Rzymskiej przychodzi do Biskupa Rzymskiego nie tylko, aby otrzymać wsparcie i błogosławieństwo dla wykonywanej pracy ale zasadniczo, aby otrzymać „pewne nauczanie

²⁵ *Ad Romanae Rotae iudices (die 10 Februarii 1995)*, [w:] AAS, 87(1995) 1015 n, n. 6.

²⁶ *Ad Romanae Rotae tribunal (die 1 Februarii 2001)*, [w:] AAS, 93(2001) 360, n. 4.

Najwyższego Ustawodawcy w Kościele przeciw błędzającym interpretacjom i nadużyciom w administrowaniu sprawiedliwości”²⁷. Stąd wynika konieczność ich rozpowszechniania. Papież Jan XXIII, w czasie swojego pierwszego przemówienia do Trybunału Roty Rzymskiej, wskazał, że dziewięć przemówień rotalnych Piusa XII to pomnik prawdziwej mądrości i głębokiej wiedzy²⁸. Skoro tak, to cóż dopiero powiedzieć o przemówieniach Jana Pawła II, które oprócz walorów doktrynalnych są także analizą współczesnej mentalności, w szczególności dzisiejszych zapatrywań na małżeństwo i rodzinę. Konkludując należy podkreślić, że Jan Paweł II przeszedł do historii jako wieli reformator prawa kanonicznego po II Soborze Watykańskim, w tej reformie szczególne miejsce zajmują jego przemówienia rotalne.

²⁷ *L'indirizzo d'omaggio del Decano del Tribunale della Rota Romana*, „L'Osservatore Romano”, 30 Gennaio 2004, s. 4.

²⁸ U. Navarrete, dz. cyt., s. 8.

Discorsi rotali di Giovanni Paolo II

Sommario

Scorrendo i ventisei discorsi tenuti da Giovanni Paolo II alla Rota Romana in occasione della inaugurazione dell'anno giudiziario (1979-2005 – soltanto nel 1985 il Papa non ha incontrato il Tribunale della Rota Romana), scopriamo un tesoro di dottrina che non si limita soltanto a problemi strettamente giuridici o matrimoniali ma spazia su un più vasto campo ecclesiologico, morale e teologico. Il pontificato di Giovanni Paolo II inizia quando erano già in corso i lavori di preparazione del Sinodo dei Vescovi del 1980, dedicato al matrimonio e alla famiglia. La *Familiaris consortio* e promulgazione del nuovo Codice di Diritto Canonico, determinano in grande misura le problematiche sviluppate nelle allocuzioni di Giovanni Paolo II alla Rota Romana. Le allocuzioni, secondo U. Navarrete, hanno esercitato e continuano ad esercitare una funzione *dottrinale-direttivo-normativa*.